

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – Det civila samhällets bidrag till den gröna agendan och en hållbar utveckling på västra Balkan som ett led i processen för anslutning till EU

(yttrande på eget initiativ)

(2020/C 429/16)

Föredragande: **Dragica MARTINOVIĆ DŽAMONJA**

Medföredragande: **Pierre Jean COULON**

Beslut av EESK:s plenarförsamling	20.2.2020
Rättslig grund	Artikel 32.2 i arbetsordningen
	Yttrande på eget initiativ
Ansvarig sektion	Yttre förbindelser (REX)
Antagande av sektionen	24.7.2020
Antagande vid plenarsessionen	18.9.2020
Plenarsession nr	554
Resultat av omröstningen	215/1/3
(för/emot/nedlagda röster)	

1. Slutsatser och rekommendationer

1.1 Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) har stött och fortsätter att starkt förespråka en utvidgning av EU till de sex länderna på västra Balkan ⁽¹⁾, förutsatt att de uppfyller de nödvändiga kriterierna för medlemskap.

1.2 I detta avseende välkomnar EESK kommissionens åtgärder när det gäller den reviderade metoden, som gör det möjligt att inleda anslutningsförhandlingar med Nordmakedonien och Albanien, och dess ansträngningar för att göra processen mer dynamisk och förutsägbar. EESK efterlyser dock en stärkt roll för arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer.

1.3 EESK anser att återhämtningen från covid-19-krisen bör stödja grön politik och att den gröna omställningen måste vara en integrerad del av en heltäckande och framåtblickande återhämtningsplan på västra Balkan ⁽²⁾. I detta syfte välkomnar EESK kommissionens tillkännagivande om ett stödpaket för västra Balkans återhämtning.

1.4 EESK anser att västra Balkan bör anpassa sig till och inkluderas i viktig europeisk politik och viktiga europeiska initiativ, vilket, på grund av regionens geografiska läge, särskilt är fallet när det gäller den europeiska gröna given.

1.5 Med tanke på de betydande investeringar och lagstiftningsanpassningar som krävs är EESK av den bestämda åsikten att arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer har en särskilt viktig roll att spela i omställningen till ett grönare och mer hållbart samhälle, särskilt när det gäller de specifika politiska sammanhangen på västra Balkan.

1.6 EESK upprepar vikten av att garantera föreningsfrihet och säkerställa ett gynnsamt offentligt rum samt behovet av att förbättra stödet för att bygga upp civilsamhällesorganisationernas kapacitet för en stark och ändamålsenlig civil dialog.

⁽¹⁾ Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kosovo (denna beteckning påverkar inte ståndpunkter om Kosovos status och är i överensstämmelse med FN:s säkerhetsråds resolution 1244(1999) och med Internationella domstolens utlåtande om Kosovos självständighetsförklaring), Montenegro, Nordmakedonien och Serbien.

⁽²⁾ COM(2020) 315 final (den 29 april 2020), meddelandet "Stöd till västra Balkan vid hanteringen av covid-19 och återhämtningen efter pandemin".

1.7 EESK erinrar om att västra Balkan är mycket känsligt för klimatförändringarnas effekter, som skadar både människors hälsa och ekonomin, och att det krävs brådskande åtgärder för att förbättra livskvaliteten för medborgarna, särskilt barn och ungdomar, genom en rättvis omställning till en grönare modell med beaktande av principen om att ingen ska hamna på efterkälken.

1.8 EESK vill gärna se att de framtida åtgärderna för ett grönare västra Balkan anpassas till regionens särskilda utmaningar och behov, inbegripet ett lämpligt regelverk, gränsöverskridande verksamhet, innovativa tekniska lösningar, lokalt producerad och förbrukad energi och energieffektivitet, hållbara stadstransporter, väg- och järnvägsnät, offentligt och privat engagemang, IKT och utbyggnad av snabbt internet, åtgärder beträffande jordbruk och livsmedel osv.

1.9 EESK anser att utmaningarna när det gäller minskade koldioxidutsläpp, rening av luft, vatten och mark, konnektivitet och klimatförändringar på västra Balkan kan omvandlas till möjligheter genom investeringar i forskning och innovation, inlärning och antagande av alternativa strategier, cirkulär ekonomi, avfallshantering, grönare energi- och konnektivitetlösningar samt aktiva åtgärder för att skydda regionens rika biologiska mångfald.

1.10 EESK betonar vikten av att utveckla gröna färdigheter inom aktiva nationella och regionala utbildnings- och kompetensstrategier, med särskilt fokus på jämställdhet, i samarbete med berörda aktörer och inom ramen för en ändamålsenlig social dialog.

1.11 EESK betonar att god samhällsstyrning och demokratiska institutioner, rättsstatsprincipen, framgångsrika insatser mot korruption, kampen mot organiserad brottslighet, respekt för de mänskliga rättigheterna och säkerhet måste tillämpas ordentligt på västra Balkan. Eftersom miljöanpassningen av ekonomin kräver betydande investeringar är det mycket viktigt att komma ihåg att rättsstatsprincipen är en nyckelfaktor för att säkerställa ett ändamålsenligt företagsklimat och locka till sig privata och utländska direktinvesteringar.

2. Västra Balkans integration med EU

2.1 EESK har uttryckt sitt starka stöd för en utvidgning av EU till de sex länderna på västra Balkan, förutsatt att de uppfyller de nödvändiga kriterierna för medlemskap. Kommittén har skapat ett mycket starkt nätverk med arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer i regionen, och är fast besluten att göra deras röst hörd.

2.2 EESK välkomnar den solidaritet gentemot länderna på västra Balkan som de europeiska ledarna uttryckte vid toppmötet i Zagreb den 6 maj 2020, men erinrar om sitt bidrag⁽³⁾, där kommittén betonar att det i framtiden behövs större engagemang för utvidgningen och beklagar att det civila samhällets betydelse inte erkänns i tillräcklig utsträckning.

2.3 EESK välkomnar meddelandet "Förbättra anslutningsprocessen – Ett trovärdigt EU-perspektiv för västra Balkan"⁽⁴⁾, som innehåller ett förslag till en reviderad metod för kandidatländerna och syftar till att skapa en mer trovärdig process för att driva på utvidgningen, men noterar att arbetsmarknadsparternas och civilsamhällesorganisationernas roll tyvärr inte ges tillräckligt erkännande.

2.4 EESK uppmanar kommissionen att stärka det civila samhällets roll i övervakningen av regeringarnas åtgärder för att uppfylla de nödvändiga anslutningskriterierna, särskilt när det gäller de grundläggande principerna och klustret "Den gröna agendan och hållbar konnektivitet".

2.5 EESK stöder kommissionens stödpaket till västra Balkan för att bidra till regionens insatser mot konsekvenserna av covid-19-utbrottet, såsom beskrivs i meddelandet om EU:s globala svar på covid-19-pandemin⁽⁵⁾ och meddelandet om stöd till västra Balkan vid hanteringen av covid-19 och återhämtningen efter pandemin⁽⁶⁾.

2.6 Samtidigt som EESK stärker sina åtaganden gentemot regionen, vad gäller både krishanteringen och den framtida ekonomiska planen och investeringsplanen för västra Balkan, efterlyser kommittén strängare krav på reformer och anser att EU:s engagemang i större utsträckning bör villkoras med demokratiska reformer och respekt för grundläggande europeiska värden såsom rättsstatsprincipen och grundläggande rättigheter.

(3) EESKs bidrag till toppmötet mellan EU och västra Balkan den 6 maj 2020 (den 28 april 2020).
<https://www.eesc.europa.eu/sv/news-media/presentations/eescs-external-relation-section-contribution-eu-western-balkans-summit-6-may-2020>

(4) COM(2020) 57 final (den 5 februari 2020), "Förbättra anslutningsprocessen – Ett trovärdigt EU-perspektiv för västra Balkan".

(5) JOIN(2020) 11 final (den 8 april 2020), "Meddelande om EU:s globala svar på covid-19-pandemin".

(6) COM(2020) 315 final (den 29 april 2020), meddelandet "Stöd till västra Balkan vid hanteringen av covid-19 och återhämtningen efter pandemin".

2.7 EESK upprepar sin övertygelse om att arbetsmarknadens parter och andra civilsamhällesorganisationer, både på EU-nivå och på nationell nivå, måste involveras på ett meningsfullt sätt i hela processen för västra Balkans EU-integration. Deras kapacitet måste stärkas genom tekniskt och ekonomiskt stöd, bättre tillgång till europeiska finansieringskällor och fullt deltagande i anslutningsförhandlingarna (⁷).

3. Den gröna given – en viktig del av västra Balkans EU-integration

3.1 EESK anser att västra Balkan bör fortsätta att anpassa sig till EU:s riktlinjer, mål och värden, och att EU bör sträva efter att inkludera västra Balkan i sina initiativ. Det gäller särskilt den europeiska gröna given, som måste omfatta västra Balkan på grund av regionens geografiska läge i hjärtat av den europeiska kontinenten, omgiven av EU på alla sidor. Det är därför inte förvånande att man i meddelandet om den gröna given av den 11 december 2019 aviserar en särskild ”grön agenda för västra Balkan” (⁸) inom ramen för den ekonomiska plan och investeringsplan för västra Balkan som ska läggas fram i slutet av 2020.

3.2 EESK anser att den gröna agendan för västra Balkan på ett effektivt sätt bör stärka och uppmuntra till regionalt samarbete, särskilt i energi- och transportsektorerna. Aktivt deltagande och aktiv medverkan av arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer i befintliga regionala gemenskaper, fördrag och initiativ för samarbete behövs för att förbättra välbefinnandet och hälsan för invånarna i regionen, samtidigt som man frigör potentialen för den gröna, koldioxid snåla och cirkulära ekonomin på västra Balkan. Den gröna agendan för västra Balkan bör bemöta dessa problem genom fem tematiska pelare: 1) minskade koldioxidutsläpp, 2) cirkulär ekonomi, 3) biologisk mångfald, 4) föroreningar och 5) åtgärder beträffande jordbruk och livsmedel.

3.3 EESK delar uppfattningen att covid-19-krisen har en oerhört stor inverkan på medborgare och företag, vilket kräver en omprövning av de politiska målen. EESK anser emellertid att den gröna omställningen måste vara en integrerad del av en heltäckande återhämtningsplan, som bör vara framåtblickande och inbegripa storskaliga offentliga och privata investeringar i transport- och energiförbindelser, energibesparingar på efterfrågesidan och grönare teknik såsom solenergi, vindkraft, ren vätgas, batterier och koldioxidavskiljning som gör det möjligt att undvika eller minimera påverkan på naturmiljön och människan.

3.4 EESK noterar att det tyvärr förekommer vissa oroande analyser och trender i regionen som påkallar brådskande åtgärder. Ekonomierna på västra Balkan är fortfarande mycket beroende av fasta fossila bränslen och har hög energiintensitet. Regionen påverkas i hög grad av klimatförändringarna (torka och översvämningar), och temperaturen förväntas stiga med upp till 4 °C fram till slutet av århundradet (⁹). De flesta vägtransporter utförs i äldre, mindre bränsleeffektiva fordon. Några av städerna i regionen ligger högst upp i europeiska rangordningar när det gäller förorening med PM_{2,5}- och PM₁₀-partiklar (Sarajevo, Pristina, Skopje och Belgrad).

3.5 EESK erinrar emellertid om att regionen har en betydande potential när det gäller förnybar energi (vattenkraft, vindkraft och solenergi) samt en betydande potential i fråga om naturresurser och en enastående biologisk mångfald. De utmaningar som regionen står inför när det gäller minskade koldioxidutsläpp, rening av luft, vatten och mark, konnektivitet och klimatförändringar kan omvandlas till möjligheter genom forskning och innovation, antagande av alternativa strategier, cirkulär ekonomi, avfallshantering, grönare energi, energieffektivitet och konnektivitetlösningar.

3.6 EESK påminner om att EU vid toppmötet om västra Balkan i Poznań (¹⁰) bekräftade sitt engagemang för miljö och klimat och stödde det gemensamma uttalandet om omställningen till ren energi på västra Balkan av den 21 februari 2019.

(⁷) EUT C 262, 25.7.2018, s. 15.

(⁸) COM(2019) 640 final (den 11 december 2019), bilaga till ”Den europeiska gröna given”.

(⁹) <https://www.rcc.int/pubs/62>

(¹⁰) En del av sexpartsinitiativet för västra Balkan (även kallat Berlinprocessen), som lanserades 2014 och syftar till att hjälpa de sex avtalslutande parterna i energigemenskapen i sydöstra Europa – Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kosovo*, Nordmakedonien, Montenegro och Serbien – att stärka det regionala samarbetet och driva på hållbar tillväxt och sysselsättning.

3.7 Omställningen från fossilbränslebaserade till gröna ekonomier inbegriper även sammankoppling när det gäller allt från energi-, transport- och distributionsinfrastruktur till den digitala agendan. För att lyckas med omställningen till en grön ekonomi måste näringslivet betraktas som en del av lösningen. Med rätt ram och stöd kommer omställningen till koldioxidneutralitet att modernisera industrin och skapa både nya arbetstillfällen av hög kvalitet och fler sysselsättningsmöjligheter. Det är mycket viktigt att arbetsmarknadens parter, näringslivet och andra civilsamhällesorganisationer på västra Balkan deltar i utformningen och genomförandet av åtgärder för att främja en smart, intelligent, cirkulär och koldioxidsnål ekonomi. I processen är socialpolitik och social dialog en grundläggande garanti för ett sammanhållet samhälle där man strävar efter att skapa arbete för alla och minska ojämlikhet och utestängning.

3.8 EESK betonar att arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer måste delta fullt ut i att göra hållbar utveckling till ett prioriterat politiskt mål och främja gröna investeringar i regionen. Den akademiska världen, arbetsgivarna och arbetstagarna, sociala katalysatorer såsom entreprenörer, medierna och religiösa och andra ledare över nationsgränserna är viktiga aktörer som kan främja en inkluderande och hållbar utveckling. Bland annat forskarsamfund, kulturella grupper, industrikuster och konsumentorganisationer har omfattande sakkunskaper som kan stödja detta viktiga val för regionen och göra det till rätt val för ekonomin och samhället.

3.9 Gröna färdigheter måste utvecklas inom aktiva nationella och regionala utbildnings- och kompetensstrategier i samarbete med berörda aktörer och inom ramen för en ändamålsenlig social dialog, med deltagande av studerande, lärare och föräldrar för en koldioxidsnål, resurseffektiv och grönare ekonomi. Eftersom omställningen till en cirkulär ekonomi betraktas som ett strategiskt mål för västra Balkan, bör främjandet av gröna färdigheter anpassas till de nationella tillväxtstrategierna för att se till att utbildningsinitiativen uppfyller nationella strategiska mål och stöds med tillräcklig finansiering. EESK anser att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kvinnors deltagande i utarbetandet av nya politiska åtgärder för utbildning (kompetensutveckling och omskolning) och deras genomförande, för att säkerställa bättre jämställdhet och en rättvisare omställning till en grönare ekonomi.

3.10 För att ta itu med arbetslöshet och kompetensglapp bör bättre kompetensprognoser införas, för att säkerställa att de studerandes och arbetskraftens färdigheter motsvarar dem som behövs på arbetsmarknaden. Yrkesutbildningen bör också stärkas, och då i synnerhet arbetsplatsförlagt lärande och system där yrkesutbildning varvas med praktik, som redan har lett till minskad arbetslöshet bland ungdomar i vissa EU-medlemsstater. För att uppnå dessa mål bör ett aktivt deltagande av företag och deras näringslivsorganisationer, såsom handelskammare, eftersträvas och främjas.

3.11 I samband med omställningen till en koldioxidsnål ekonomi stöder EESK principen att ingen ska hamna på efterkälken. Särskild hänsyn bör tas till medborgarna, och särskilt utsatta grupper, genom att man ser till att energin är ekonomiskt överkomlig och tillgänglig och att de kan få stöd för energieffektivitetsåtgärder. Regioner som är beroende av kol måste stödjas i sin rättvisa omställning så att de kan ta fram medverkanspräglade omstruktureringsplaner med ett nedifrån och upp-perspektiv för att minska antalet förlorade arbetstillfällen. Konsumenterna måste få information och vägledning och involveras i att acceptera och omsätta ansvarsfulla attityder i praktiken, vilket kommer att bidra till att mildra klimatförändringarnas effekter.

3.12 EESK erkänner regionens geopolitiska och geoeconomiska betydelse för EU, och efterlyser vaksamhet när det gäller investeringar från tredjeländer som ofta tar mindre hänsyn till hållbarhetsmål. EESK uppmanar myndigheterna och det civila samhället i regionen att främja och öka medvetenheten om EU:s positiva engagemang och ekonomiska stöd när det gäller införandet av grönare teknik.

3.13 EESK efterlyser en förhandsbedömning av finansiering av hållbar utvecklingsrelaterad verksamhet på västra Balkan och tillämpning av villkorlighetsprincipen när det gäller projekts hållbarhet.

4. Klimatförändringarna och västra Balkan

4.1 EESK erinrar om att västra Balkan är mycket känsligt för klimatförändringarnas effekter och har drabbats av mycket skadliga översvämningar och perioder av torka på senare år. I regionala samarbetsrådets studie⁽¹⁾ om klimatförändringar konstaterades att temperaturen redan har ökat med 1,2 °C, och att den beräknas öka ytterligare med 1,7–4,0 °C fram till slutet av århundradet. Dessutom är problemen med luftföroreningar väldokumenterade, med skador för människors hälsa och ekonomin.

⁽¹⁾ <https://www.rcc.int/pubs/62>

Klimatförändringarna inverkar negativt på livets grundläggande basbehov (boende, mat och vatten), och barn och ungdomar hör till de mest sårbara för direkta och indirekta konsekvenser av klimatförändringarna, vilket har understrukits av covid-19-pandemin⁽¹²⁾.

4.2 EESK erkänner betydelsen av de åtaganden som länderna på västra Balkan har gjort inom ramen för Parisavtalet om klimatförändringar från 2015⁽¹³⁾ om att minska växthusgasutsläppen och höja ambitionsnivån i sina nationellt fastställda bidrag över tid, i enlighet med de senaste vetenskapliga rönen. Utöver regeringarna spelar andra intressenter, såsom företag, städer och icke-statliga organisationer, en avgörande roll i Parisavtalets genomförande.

4.3 EESK erkänner även ländernas åtaganden inom ramen för FN:s mål för hållbar utveckling fram till 2030, som fungerar som en plan för att ta itu med utmaningar på området hållbar utveckling, däribland fattigdom, ojämlikhet, klimatförändringar, miljöförstöring, fred och rättvisa. Det är också av yttersta vikt att den nya utvecklingsmodellen stöds av medborgarna, företagen och finanssektorn i varje land och internationellt.

4.4 Kommittén är medveten om att förhandlingarna om miljö och klimatförändringar utgör ett av de mest utmanande förhandlingskapitlen, särskilt för investeringstunga direktiv såsom direktiven om vatten, avfall, industriutsläpp och utsläppshandel. EESK anser dock att klimatförändringarna kräver radikala och omvälvande åtgärder som inte bara förutsätter politisk och lagstiftningsmässig anpassning, utan även ett ekonomiskt paradigmskifte och en omställning till ett koldioxidneutralt, klimatrelient och resurseffektivt samhälle. På så sätt är klimatstrategier eller strategier för att minska koldioxidutsläppen på lokal och nationell nivå i själva verket strategier för ny tillväxt.

4.5 EESK inser att framtagandet av en klimatstrategi kräver djupgående reformer och en omfattande omvandling av alla sektorer, och uppmanar därför länderna på västra Balkan att utarbeta och genomföra sina strategier i enlighet med EU:s regelverk samt att samordna arbetet med att ta fram långsiktiga utvecklingsstrategier för låga växthusgasutsläpp fram till 2050 som parter i UNFCCC, med aktivt deltagande och ökad medverkan av alla berörda parter, inbegripet civilsamhällesorganisationer.

4.6 Alla länder utom Bosnien och Hercegovina har inrättat högnivåorgan för att samordna arbetet mot klimatförändringarna i syfte att integrera klimatåtgärder i andra politikområden – i synnerhet ekonomisk utveckling, energi, transporter och jordbruk – med målet att beakta alla berörda parter farhågor och synpunkter när strategiska och politiska dokument och lagstiftning utarbetas. EESK rekommenderar att företrädare för det civila samhällets organisationer och arbetsmarknadens parter ska ingå i alla dessa redan från början av reglerings- och/eller lagstiftningsamråden. EESK rekommenderar att man utvecklar en mekanism som gör det möjligt att ta itu med alla farhågor i god tid och på ett öppet och deltagarbaserat sätt.

4.7 Med tanke på att industrin kommer att behöva stå för merparten av kostnaderna för anpassningen till direktivet om EU:s utsläppshandelssystem, rekommenderar EESK att det civila samhället, industrin och näringslivsorganisationerna görs särskild delaktiga i upplysnings- och kapacitetssuppleveringsverksamheten beträffande detta direktiv. Det kommer att krävas stora investeringar på västra Balkan, särskilt i de länder som har stora industrisektorer, eftersom de inte har tillräcklig kapacitet för att hantera direktivets konsekvenser, som inte bara är investeringsrelaterade utan också kräver förändringar av lagstiftning, förvaltning, övervakning och rapportering samt kontroll och ackreditering av utsläpp.

5. Energi på västra Balkan

5.1 EESK stöder energunionen och ramen för klimat- och energipolitiken fram till 2030, som syftar till att uppnå målen i Parisavtalet. Länderna på västra Balkan är skyldiga att anpassa sig till denna politik, men de bör involveras mer aktivt och delta i energunionen redan på ett tidigt skede i diskussionerna.

5.2 EESK stöder det gemensamma uttalande från 2019 om omställningen till ren energi på västra Balkan som antogs av energi- och miljöministrarna på västra Balkan när det gäller principerna för hållbar vattenkraftsutveckling på västra Balkan⁽¹⁴⁾, och erinrar om att civilsamhällesorganisationernas bidrag och starka engagemang var avgörande för antagandet av principerna. EESK anser att detta visserligen är bra första steg, men att mer måste göras.

⁽¹²⁾ Världshälsoorganisationen beräknar att barn kommer att drabbas av mer än 80 % av alla sjukdomar, skador och dödsfall till följd av klimatförändringarna.

⁽¹³⁾ Kosovo är inte part i FN:s ramkonvention om klimatförändringar (UNFCCC) och har därför inte några nationellt fastställda bidrag. Landet har emellertid antagit strategin för klimatförändringar.

⁽¹⁴⁾ Vattenkraft som en av flera förnybara energikällor, återställande av befintliga strukturer som en prioritet, ett begränsat antal ytterligare stora vattenkraftkällor, förnybara energikällors integration i energinätet och en regional elmarknad, integrerad förvaltning av vattenresurser, hänsyn till förändringarnas effekter, hänsyn till vattenkraftsutvecklingens miljöpåverkan samt gränsöverskridande överväganden och hållbarhetsprinciper vid vattenkraftsplanering.

5.3 I linje med detta rekommenderar EESK att arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer från västra Balkan ska ges möjlighet att spela en aktiv och konkret roll, inbegripet att lägga fram förslag, i arbetet inom EU:s observationsgrupp för energifattigdom.

5.4 EESK anser att insatserna för att uppnå målen i Parisavtalet och skapa en hållbar tillväxt i allmänhet måste understödjas av moderna och ändamålsenliga *lämpliga åtgärder* för regionen. Det inbegriper utveckling av en modern och framåtblickande infrastruktur, införande av lämpliga lagar och regelverk samt införande av ny teknik och motsvarande affärsmodeller för en "grön och inkluderande" utveckling av regionens ekonomier. I konkreta termer kommer detta att innebära uppförandet av "smarta" nät för överföring och distribution av el för att hantera den ständigt ökande andelen intermittent förnybar energi i elproduktionsmixen. På samma sätt gynnar utvecklingen av intradags-, balans- och lagringsmarknader utvecklingen av marknadsdrivna lösningar för resurser som ska fördelas på lämpligt sätt i den redan föränderliga energimixen från fossila bränslen till renare energi.

5.5 EESK anser att ett robust, modernt och insynsvänligt regelverk är avgörande för energimarknadens utveckling och för att attrahera de nya investeringar som krävs för att ny infrastruktur och kapacitet ska kunna finansieras. Energigemenskapens⁽¹⁵⁾ roll och införlivandet och genomförandet av EU:s regelverk är en nödvändig förutsättning för detta. Likaså kan gränsöverskridande verksamhet såsom elhandel skapa stor effektivitet och stora besparingar när det gäller energi och kostnader, under förutsättning att alla marknadsaktörer följer liknande regler om miljökrav och koldioxidprissättning. Därför är rollen för energigemenskapens tillsynsmyndighet mycket viktig och kommer att behöva stärkas, med beaktande av att hållbara val kräver välfungerande gränsöverskridande marknader. EU bör stödja energigemenskapens sekretariat när det gäller att hjälpa regeringarna i regionen att utarbeta gedigna integrerade nationella energi- och klimatplaner på grundval av regionens mål för 2030. De nationella energi- och klimatplanerna bör återspegla den ambition som krävs för att skapa en koldioxidsnål ekonomi, med beaktande av miljöskyddsåtgärder. De bör innehålla strategier och åtgärder för att minska växthusgasutsläppen från alla viktiga utsläppssektorer för att uppnå målen för år 2030 och deras bidrag enligt Parisavtalet samt en ambition om att bli en koldioxidneutral ekonomi senast år 2050.

5.6 EESK efterlyser en tillfredsställande andel budgetanslag för en grön omställning i instrumentet för stöd inför anslutningen. Kommittén beklagar den låga forsknings-, utvecklings- och innovationsintensiteten på västra Balkan och uppmanar länderna till bättre deltagande i de tillgängliga EU-programmen, däribland Horisont Europa, eftersom sådana investeringar är avgörande för utvecklingen av ny teknik för en effektiv grön omställning.

5.7 Eftersom innovation spelar en avgörande roll i det föränderliga energilandskapet rekommenderar EESK att man på västra Balkan allvarligt överväger att använda sig av *decentraliserad energi*, dvs. energi som produceras och förbrukas lokalt. Eftersom regionen har omfattande bergsområden är det varken enkelt eller kostnadseffektivt att stödja en större utbyggnad av hög- och mellanspanningsnät. De nuvarande tekniska lösningarna för decentraliserad energi är betydligt mognare, och det är även ekonomiskt sunt. EU:s nuvarande erfarenheter och unionens stödjande rättsliga ram och regelverk för *prosumenter* och *energismällen* kan ligga till grund för denna nya strategi. Sådana affärsmodeller kan erbjuda lämpligare lösningar som beaktar lokala behov och särdrag, där lokala aktörer kan vara direkt involverade i hållbara lösningar och därmed utöva *egenansvar* för omställningen till en hållbar utveckling.

5.8 Dessutom anser EESK att det finns stora möjligheter till *energieffektivitet* på västra Balkan. Renoveringen av byggnadsbeståndet, både offentliga och privata byggnader, samt industriell och annan verksamhet kommer att leda till omfattande energi- och kostnadsbesparingar samtidigt som man tar itu med det viktiga problemet med energifattigdom. Energibesparingar är också en viktig del av affärsmodellen och den sociala modellen för lokal energi, eftersom värmeåtervinning för bruk i industrianläggningar och/eller bostäder är ett gångbart alternativ på lokal eller regional nivå. Distributionsförlusterna är också stora i de flesta länder i regionen, varför betydande investeringar behövs på detta område. Även här skulle därför EU-finansiering och internationell finansiering kunna vara avgörande för att utveckla en *effektiv, lokal produktion och konsumtion av energi med låg miljöpåverkan*. Med tanke på de begränsade medel som står till buds i länderna i regionen kommer sådan finansiering att vara nödvändig, givet investeringarnas inledande kapitalintensitet och deras relativt långa avskrivningsperiod. Europeiska teknikformer är tekniskt och ekonomiskt mogna och är därför lämpliga för regionen. EESK uppmanar EU och berörda finansieringsorgan att stärka sitt engagemang för lokala och regionala energieffektivitetsprojekt.

⁽¹⁵⁾ Energigemenskapen, som har verkat sedan 2006 (uppdraget förlängdes 2016), syftar till att sprida reglerna och principerna för EU:s inre energimarknad mellan sina medlemmar: EU, Albanien, Bosnien och Hercegovina, Nordmakedonien, Kosovo, Montenegro, Serbien, Moldavien och Ukraina. Armenien, Georgien, Norge och Turkiet är associerade medlemmar. Huvudkontoret finns i Wien. <https://www.energy-community.org/>

5.9 EESK anser att energigemenskapen, som syftar till att utvidga EU:s energi-, klimat- och miljöregelverk till utvidgnings- och grannskapsländerna, bör integreras ytterligare och nära i energiunionsprojektet, i synnerhet vad gäller ovannämnda prioriterade åtgärder. Det civila samhällets organisationer bör systematiskt involveras och ta del i energigemenskapens sammanträden.

6. Konnektivitet på västra Balkan

Transporter

6.1 EESK ger sitt fulla stöd till utvecklingen av moderna och framtidssäkrade transportnät i regionen för att förbättra den gränsöverskridande handeln och rörligheten. Med tanke på behovet av drastiska förbättringar av de befintliga stads- och vägnäten, och i synnerhet av de föråldrade järnvägsnäten, på västra Balkan, bör all nybyggnation från första början stödja e-mobilitet eller ren vätgas men även där så är lämpligt gasdrivna fordon. På så sätt skulle infrastrukturen vara giltig och relevant under flera årtionden, samtidigt som luftkvaliteten skulle förbättras och bränsleimporten minska.

6.2 Oavsett vilka av de möjliga hållbara lösningarna som väljs (t.ex. e-mobilitet, biobränsle eller ren vätgas) gäller att EU och europeiska företag och experter kan bidra till att de införs på ett smidigt sätt i regionen. EESK uppmanar länderna på västra Balkan att samarbeta aktivt med offentliga och privata aktörer från EU och att vidta kraftfulla åtgärder för att utveckla sina transportnät. EESK rekommenderar också att hänsyn tas till exempel på bästa praxis från EU, exempelvis planer för hållbar rörlighet i städer. Dessa initiativ skulle kunna genomföras genom transportgemenskapen, en organisation som fortfarande inte är särskilt aktiv.

IKT

6.3 Datanät och IKT håller på att bli ryggraden i ekonomisk, industriell och social verksamhet. Dessutom finns det en direkt och central koppling mellan IKT och snabbt internet och hållbar utveckling, detta på grund av att automatiseringen underlättar effektiva val som kan stödjas av smarta nätverk, till exempel sakernas internet, smarta städer och byar, smarta mätare, uppkopplade fordon osv. Det krävs en viss skala för att finansiera sådana nätverk och teknikformer, som för närvarande är kostsamma, men som kan revolutionera regionens ekonomier. Därför uppmanar EESK EU att tillhandahålla riktad finansiering för detta, men även länderna på västra Balkan att tillsammans ta fram en regional översiktsplan för utbyggnad av snabbt internet, vilket skulle ge möjlighet att förhandla fram gemensamma avtal och uppnå bättre villkor genom kollektiva förhandlingar och större skala.

7. Naturreсурser, biologisk mångfald och åtgärder beträffande jordbruk och livsmedel på västra Balkan – möjligheter till tillväxt

7.1 Västra Balkan har en rik biologisk mångfald och orörda livsmiljöer, med en hög grad av beskogning, som har utsatts för en rad hot, däribland en utbredning av bebyggelsen i stads- och kustområden, gruvdrift, dåligt reglerad utveckling av mindre vattenkraftverk som byggts utan omfattande analys av inverkan på den biologiska mångfalden samt oreglerad jakt och skogsavverkning. Regeringarna har vidtagit en rad åtgärder för att skydda arter och livsmiljöer, och har ökat andelen skyddade områden.

7.2 EESK rekommenderar att de bräckliga ekonomierna på västra Balkan utforskar möjligheterna att bli mer resurseffektiva och röra sig mot en cirkulär ekonomi, utveckla och verka för mekanismer för långvarigt skydd av hotade landskap och livsmiljöer (inklusive floder) med ett högt bevarandevärde och socialt värde samt övergå ny grön teknik. Regionens rika biologiska mångfald och orörda livsmiljöer bär på en omfattande ekonomisk potential i form av ekoturism och landsbygdsturism, men kapaciteten och efterlevnaden måste förbättras. I allmänhet är resurseffektiviteten mycket låg, samtidigt som resursproduktiviteten är fem gånger lägre än EU-genomsnittet, med undermåliga återvinningsmetoder och bristfällig avfallshantering. För att förbättra situationen krävs en omställning till en cirkulär ekonomi samt utveckling och användning av ny grön teknik i regionen.

7.3 EESK rekommenderar att länderna fullt ut följer principerna i EU:s nyligen föreslagna strategi för biologisk mångfald⁽¹⁶⁾, med särskild tonvikt på att utöka de skyddade områdena och strängt skydda och återställa förstörda livsmiljöer. Följaktligen förespråkas starkt en översyn av de nationella strategierna och handlingsplanerna för biologisk mångfald så snart som möjligt eller, som ett minimum, inlämnade av nationella åtaganden för de viktigaste målen.

⁽¹⁶⁾ EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030, COM(2020) 380 final (den 20 maj 2020).

7.4 Klimatförändringarna påverkar också livsmedelsproduktionen och värdekedjorna och orsakar betydande skador och produktionsförluster inom sektorerna för grödor, boskap, fiske och skogsbruk. EU:s nyligen föreslagna från jord till bord-strategi ⁽¹⁷⁾ bör fungera som vägledning för utvecklingen av regionala och nationella jordbruksstrategier som omfattar minskad användning av bekämpningsmedel, gödselmedel och antibiotika i syfte att producera hållbara livsmedel och garantera jordbrukarna rimliga inkomster tack vare rimliga priser, samtidigt som miljöskadliga subventioner fasas ut.

8. Övergripande villkor för en framgångsrik omställning till hållbarhet på västra Balkan

8.1 EESK påminner om att en framgångsrik omställning till ett grönare västra Balkan inte kan ske utan de nödvändiga förutsättningarna, först och främst stabila och insynsvänliga nationella politiska ramar och politisk vilja. Rättsstatsprincipen i klustret "Grundläggande principer", enligt definitionen i den reviderade anslutningsmetoden, är ett av de centrala värden som EU grundas på, och det är rätt att låta denna bestämma utvidgningsprocessens takt. Brister i denna skapar en ogynnsam miljö för förändring, investeringar och den så nödvändiga omställningen till mer hållbara samhällen.

8.2 EESK uppmanar därför de nationella myndigheterna i regionen att vidta brådskande, djupgående och meningsfulla åtgärder för att säkerställa att de offentliga förvaltningarna är effektiva och öppna, bekämpa och utrota korruption, säkerställa ett helt oberoende rättsväsende, skapa ett förutsägbart och attraktivt företagsklimat och lika villkor (dvs. en insynsvänlig marknad, tydlig lagstiftning och öppna samråd med alla berörda parter), främja innovation och konkurrenskraft samt stärka arbetsmarknadsparternas och civilsamhällesorganisationernas deltagande. Detta är det enda sättet att uppnå påtagliga och långsiktiga resultat.

8.3 Det organiserade civila samhället i alla dess beståndsdelar, arbetsmarknadens parter och andra organisationer spelar en central och aktiv roll i strävan efter hållbar utveckling på västra Balkan. Tack vare sin koppling till samhället kan de skapa ett starkt stöd bland allmänheten och legitimitet för detta politiska mål. Det organiserade civila samhället kommer att vara avgörande för att främja hållbar utveckling som ett "aktivt samhällspolitiskt val", det vill säga ett val som välkomnas och stöds över alla politiska och sociala skiljelinjer.

8.4 EESK påminner myndigheterna på västra Balkan om vikten av att garantera föreningsfrihet och säkerställa ett gynnsamt offentligt rum för en stark och ändamålsenlig civil dialog. Kommittén uppmanar alla regeringar på västra Balkan att anta nationella strategier för en gynnsam miljö och kapacitetsuppbyggnad för arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer samt medföljande handlingsplaner.

Brüssel den 18 september 2020.

Luca JAHIER
Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs
ordförande

⁽¹⁷⁾ Från jord till bord-strategin, COM(2020) 381 final.